

91677R

Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa
New Zealand Qualifications Authority

Level 2 Lea-Faka Tonga 2024

**91677 Demonstrate understanding of a variety of
written and/or visual Lea Faka-Tonga text(s)
on familiar matters**

Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Lea-Faka Tonga 91677.

Check that this booklet has pages 2–4 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

TEXT A: *Talanoa 'o Lesieli* (Lesieli's story)

Lesieli has written a story about her life.

Glossed vocabulary

mata'itohi	degree (qualification)
ta'e'amanekina	unexpected
vilitaki	perseverance / the ability to keep going
tānaki-tu'unga	graduation

Na'a' ku tupu hake pē 'i Tonga 'i ha fāmili masiva. Na'e toko fā 'emau fānau' pea ko au 'a e lahi tahá. 'I hoku ta'u nima', na'e mate 'eku fa'ee' pea neongo e faingata'a', ka na'e ngāue mālohi 'emau tamai' ke tauhi mo ako'i au mo hoku fanga tehiná. 'I he'eku kei ako kolisi', na'e 'ave ma'u pē au he'eku tamai' ki ha kalasi ako makehe ke tokoni'i 'eku saienisi' ke toe lelei ange he ko e lēsoni ia na'a' ku manako ki aí. Ko e taha foki ia 'eku taumu'a ki he kaha'u' ke hoko atu 'eku ako', ke ma'u ha'aku mata'itohi 'i he Saienisi' pea lava ma'u ha'aku ngāue ke tokoni ki hoku fanga tehiná.

Source: https://www.expats.com/images/guide-cover/tonga-hero_size-t1524808170.jpg

'I he'eku 'osi mei he kolisi', na'e ma'u ai 'eku sikolasipi ke u folau 'o hoko atu 'eku ako' 'i he taha 'o e ngaahi 'univēsi' 'i Nu'usilá. Na'a' ku ta'elata he na'e 'ikai ke u fie mavahe mei Tonga, he na'e fakalata 'aupito 'emau 'eva mo hoku fanga feleni' ki matātahi 'i he uike'ení. Ko e taimi lahi 'eku ako' na'a' ku fiekaia ka na'e mahu'inga ange kiate au ke feinga'i 'eku 'asainimeni' ke 'osi. Na'a' ku fa'a tangi foki 'i he'eku ongo'i 'ofa ki hoku fanga tehiná.

'I he ta'u faka'osi 'eku ako' 'i he 'univēsi', na'e mate 'eku tamai' pea ko e taimi faingata'a mo'oni ki he'eku mo'uí. He toki 'aho ta'e'amanekina kiate au, pea neongo 'a e faingata'a' ka na'a' ku vilitaki pē ke u a'u ki he'eku taumu'a. 'I he ta'u ni na'a' ku kau ki he tānaki-tu'unga 'a e 'univēsi', pea ma'u ai hoku pale ko e lelei taha 'i he lēsoni saienisi.

TEXT B: 'Initaviu 'i he makasini (Magazine film review)

Sione is giving a review for a magazine about the film *Red, White and Brass*.

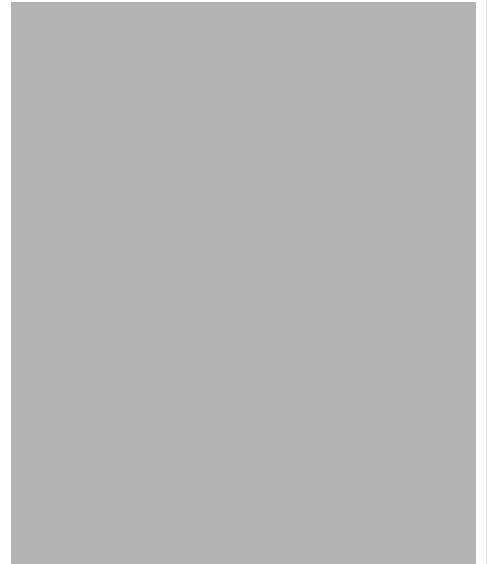
Glossed vocabulary

māfana	warm love/spiritual feelings of emotion, pride, joy, and excitement through unity
tupu'anga	where you come from/heritage
matengata'a	diehard/a dedicated fan

Kau ifi lanu kulokula mo hinehina

Makasini Nu'usila faka-uike: Mālō e lelei Sione.

Talanoa mai fekau'aki mo e faiva na'á ke sio ai, 'oku 'iloa ko e *Kau ifi lanu kulokula mo hinehina*.

Makasini Nu'usila faka-uike: Mo'oni lahi Sione. Mālō e ma'u faingamālié.

TEXT C: *Ko 'eku tohi ki hoku fanga makapuna (Letter to my grandchildren)*

A grandfather has written a letter to his grandchildren.

Glossed vocabulary

a'usia	experienced
vakatahi	boat
tuhutuhu	sign language
faka'aonga'i	make use of it/take advantage

'Alā si'oku fanga makapuna,

'Oku ou faka'amu ke u vahevahe atu 'a e a'usia 'eku mo'ui' 'i he'eku hiki fonua mai ki he fonua' ni. Ko 'eku faka'amu' ia ke mou manatu'i 'eku talanoa' pea lava ke tokoni atu ki ho'omou fononga he kaha'u' 'i he fonua fo'ou ko ení. 'Io, na'e 'ikai ko ha hala faingofua na'a' ku fou mai ai', ka ko e kau mai 'a e 'Eiki', ko ia pē na'a' ku ikuna aí.

'I hoku ta'u 21 na'a' ku heka ai 'i he vakatahi na'e folau mai ki Nu'usila' ni, fakafuofua ki he ta'u 1970 tupú. Ko 'eku taumu'a' na'e taha pē – ke kumi ha'aku mo'ui pea lava ke u tokoni ki he'eku ongo mātu'a' ki Tonga.

Ko Tonga' ko e motu faka'ofa'ofa pea nonga e mo'ui', he na'e ma'u pē 'emau me'akai' mei tahi mo 'uta. Ko e ngāue 'eku tamai' ko e 'alu ki tahi ke ma'u ha me'akai ke mau kai. Ko e mo'ui faka'ofa mo'oni na'a' ku tupu hake ai', ka na'a' ku lau 'a e faingamālie 'eku folau mai' ke u nofo ai pē 'i he fonua fo'ou ko ení.

Na'a' ku ngāue faama pea ko e ki'i sēniti na'a' ku ma'u' na'e 'ave ki he'eku ongo mātu'a ki Tonga. Na'e fiefia 'eku ongo mātu'a he na'e lava ke langa'aki homau fale, he na'a mau kei nofo fale lou'akau pē.

Ko e faingata'a ne u fou mai ai' he na'a' ku vale he lea fakapālangi, pea na'a' ku talanoa tuhutuhu pē. Neongo ia', na'e kei lava pē 'eku ngāue 'o tokoni ki he fāмили' ki Tonga. Ne 'osi ha ta'u 'e ua pea' u toki poto he lea fakapālangi. Ko e fiefia ka ko ha fiefia 'eku mo'ui' he'eku lava 'o lea faka-pālangi.

Kaekehe, ko e 'uhinga ia 'eku talanoa atu' ke mou manatu ki ai. Mou faka'aonga'i lelei 'a e faingamālie 'o e fonua' ni. Mou tokanga ki he ako', he ko ia pē te mou fiemālie ai 'i he nofo he fonua' ni. 'Oua na'a ngalo 'a e 'ofa ki he fāмили' 'o tatau pē 'i Nu'usila ni mo Tonga foki.

'Oku ou tui pē ko e fili lelei na'a' ku fai' – ke u nofo he fonua' ni, koe'uhi ke mou ma'u faingamālie ai 'i he kaha'ú.

'Ofa atu,

Mei ho'omou kui 'ofa.